

JOHN FREELY

MEHMED al II-lea

Cuceritorul Constantinopolului

CORINT
ISTORIE

Capitolul 5

Europa sub teroare

Când vestea căderii Constantinopolului a ajuns în Europa Occidentală, a produs o consternare generală și se spunea chiar că Mehmed ar fi adunat o armată și o flotă uriașe ca să atace Sicilia și Italia. Scrisoarea cardinalului Bessarion către dogele Veneției după căderea Constantinopolului surprinde sentimentul de teroare care cuprinsese Europa după atacul turcilor:

Un oraș care fusese așa de înfloritor [...], splendoarea și mândria Răsăritului, [...] adăpostul tuturor lucrurilor bune a fost capturat, prădat, devastat și nimicitor de tot de cei mai răi păgâni, [...] de cele mai feroase bestii. [...] Mare primejdie amenință Italia, ca să nu mai vorbim și de alte țări, dacă atacurile înverșunate ale celor mai sălbatici păgâni nu vor fi oprite.¹

Friedrich al III-lea, împăratul Sfântului Imperiu Roman, a izbucnit în lacrimi când a auzit vestea și s-a retras în camerele lui să se roage și să mediteze. Consilierul său, episcopul Enea Silvio Piccolomini, viitorul papă Pius al II-lea, l-a convins că trebuie să treacă la măsuri concrete și să pornească un război sfânt împotriva turcilor. Pe 12 iulie 1453, Piccolomini i-a scris papei Nicolae al V-lea, făcându-i aceeași propunere, arătând că

¹ John Freely, *Jem Sultan: The Adventures of a Captive Turkish Prince in Renaissance Europe*, Londra, 2004, p. 2.

Marele Turc reprezintă o amenințare teribilă, și implorându-l să convoace o cruciadă:

Iată, avem acum vestea groaznică despre căderea Constantinopolului — de n-ar fi fost adevărată... Acum vedem cum s-a stins una dintre luminile creștinătății. Iată, vedem răsturnat scaunul imperiului de răsărit, și toată gloria care a fost Grecia e stinsă... Acum Mehmed domnește printre noi. Acum Turcul stă chiar deasupra capetelor noastre. Marea Neagră ni s-a închis, la Don nu mai putem ajunge. Acum vlahii trebuie să se supună turcilor. Curând sabia lui îi va ajunge pe unguri și apoi pe germani. Iar în vremea asta suntem măcinați de certuri între noi... Să facem pace ori să încheiem armistițiile cu frații noștri creștini și cu toate puterile noastre laolaltă să ne ridicăm împotriva dușmanilor mântuirii.¹

Papa a emis o bulă prin care convoca o cruciadă, denunțându-l pe Mehmed ca pe „fiul Satanei, al pieirii și al morții”² Dar disensiunile care existau între domnitorii creștini i-au împiedicat pe aceștia să treacă la acțiune, astfel încât, la moartea papei Nicolae al V-lea, pe 24 martie 1455, cruciada a fost abandonată, cel puțin pentru un timp.

Nicolae a fost succedat de catalanul Alfonso Borgia, care, pe 20 aprilie 1455, a devenit papa Calixtus al III-lea. În ajunul încoronării sale, Calixtus i-a scris tânărului rege Ladislau Postumul al Boemiei și Ungariei³, afirmându-și susținerea pentru o cruciadă împotriva turcilor, „până la vărsarea

¹ Apud Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204–1571)*, Philadelphia, 1976, vol. II, p. 150.

² *Ibidem*, vol. II, p. 150.

³ Ladislau Postumul (1440–1457), numit așa pentru că se născuse după moartea tatălui său, regele Albert al II-lea (1397–1439), a fost rege al Ungariei din 1444, sub numele de Ladislau al V-lea, și al Boemiei din 1453 (n. c.).

sângelui lor”¹, astfel încât „acești dușmani hidoși ai creștinilor să fie înlăturați până la ultimul nu doar din cetatea Constantinopolului, pe care au ocupat-o de puțină vreme, ci scoși în afara granițelor Europei”. Liderii unguri de la Buda i-au răspuns lui Calixtus pe 21 iulie, astfel: „Acum situația jalnică în care se află creștinii într-adevăr are nevoie de protecția sfinției voastre”².

Republica venețiană era statul creștin care avea cele mai multe relații cu otomanii, deoarece imperiul său maritim includea concesiuni comerciale în Istanbul, dar și proprietăți în Grecia, Albania și în Marea Egee care acum erau amenințate de turci. În iulie 1453, Senatul a decis fortificarea orașului Negroponte³, grecescul Khalkis, pe care ei îl controlau și care se afla pe coasta strâmătorii înguste dintre partea continentală a Greciei și insula Eubeea din Marea Egee. Flota venețiană, sub comanda lui Giacomo Loredan, cel care nu reușise să ajungă cu ajutoare la Constantinopol, a rămas la post în Marea Egee, iar la sfârșitul lui iulie a capturat 17 galere ușoare turcești. Senatul l-a felicitat pe Loredan pentru această acțiune, iar luna următoare a votat pentru alocarea de fonduri necesare construirii a cincizeci de galere cu care să doteze flota acestuia.

Pe 17 iulie 1453, Senatul l-a trimis pe Bartolomeo Marcello ca ambasador la Istanbul, cu misiunea să negocieze cu

¹ Kenneth M. Setton, *op. cit.*, vol. II, p. 164.

² *Ibidem*, vol. II, p. 165.

³ În Evul Mediu târziu, Negroponte („podul negru” în italiană) era denumirea folosită de italieni, în special, și de occidentali, în general, atât pentru orașul Khalkis (cel menționat deja de Homer în *Iliada*), cât și pentru întreaga insulă numită astăzi Evia/Eubeea. Orașul Khalkis a devenit proprietate venețiană după cea de a patra cruciadă (1202–1204), iar până la sfârșitul secolului al XIV-lea Republica Serenissima a ajuns să controleze întreaga insulă (n. red.).

Mehmed reînnoirea tratatului pe care Veneția îl semnase cu Murad al II-lea pe 10 septembrie 1451. În timp ce negocierile erau în curs de desfășurare, Pacea de la Lodi¹, încheiată pe 9 aprilie 1454, a pus capăt războiului dintre Veneția și Milano. Eliberat de povara cheltuielilor uriașe presupuse de războiul italian, Senatul avea acum mai multă libertate să negocieze cu Mehmed, iar pe 18 aprilie, Marcello a semnat tratatul cu sultanul. Acest acord, care reconfirma termenii pactului încheiat în 1451, le oferea venețienilor protecție pentru proprietățile lor și pentru comerțul pe care-l desfășurau pe teritoriul Imperiului Otoman, și le mai garanta și accesul liber în Istanbul și în alte porturi turcești, Mehmed promițându-le că „ei se vor afla în siguranță pe mare și pe uscat, așa cum au mai fost și înaintea, pe vremea tatălui meu”². O altă prevedere a tratatului le dădea venețienilor dreptul de a deține o colonie comercială în Istanbul, condusă de un *bailo*, iar în această funcție a fost numit Marcello însuși.

Unul dintre solii venețieni, Giacomo de Languschi, ne oferă o descriere detaliată a lui Mehmed, adăugându-i însă patru ani mai mult la vârsta pe care acesta o avea.

Suveranul, Marele Turc Mehmed Bei, este un tânăr de 26 de ani, bine făcut, și cu o statură ceva mai înaltă decât în mod obișnuit. Este foarte priceput la mânuirea armelor. Înfațișarea lui trezește mai degrabă frică decât respect. Rareori îl vezi

¹ Pacea de la Lodi desemnează tratatul defensiv dintre Milano și Veneția, cu o valabilitate de 25 de ani, care a pus capăt războiului de succesiune pentru ducatul milanez în favoarea lui Francesco Sforza. Acesta din urmă a fost recunoscut drept conducător al ducatului, iar teritoriile din nordul Italiei au fost înapoiate Veneției (inclusiv Brescia și Bergamo). În urma păcii s-a fondat o ligă italiană care menținea echilibrul între statele italiene din peninsula (n. c.).

² Apud Kenneth M. Setton, *op. cit.*, vol. II, p. 141.

râzând, iar judecata lui este foarte cumpătată și este înzestrat cu dărnicie. Este foarte hotărât în tot ce face și viteaz în orice împrejurare. Vrea să ajungă la gloria lui Alexandru cel Mare și în fiecare zi pune să i se citească istorii ale Romei și ale altor nații. [...] Nimic nu studiază cu mai multă plăcere și ardoare decât geografia lumii și arta războiului; arde de dorința de a domni, dar este cumpătat și atent în ceea ce face. Așa este și așa este făcut omul cu care creștinii sunt nevoiți să aibă de-a face.¹

Languschi scrie mai departe despre dorința lui Mehmed de a cuceri lumea întreagă, parcurgând în sens invers, dinspre est, marșul de cucerire al unor domnitori din vest precum Alexandru cel Mare, ambiție imperială pentru care părea să aibă calități înnăscute:

El este un om care își ține mereu atenția trează, care poate să îndure ușor oboseala, căldura și frigul, setea și foamea, și care vrea cu neînduplecare nimicirea creștinilor, și care nu se teme de nimeni pe pământ. [...] Spune că Cezar și Hannibal nu sunt pe măsura lui, și că Alexandru [...] a pătruns în Asia cu o oaste mai mică decât a lui. Acum, spune el, vremurile s-au schimbat, și el va pleca dinspre răsărit înspre apus, așa cum apusul pleca odată spre răsărit; acum trebuie să fie un singur imperiu în lume, o singură credință pentru toți și o singură împărăție. Nu este alt loc mai bun pentru această unire decât Constantinopolul și, în acest oraș, el îi va face pe creștini supușii lui. El nu este un om care se dedă plăcerilor trupești, și nici nu bea, nici nu vrea să audă de vreo beție în vremea Ramadanului. Nu este sclavul niciunei plăceri sau al vreunui răsfăț, ci este înrobitor doar de iubirea de glorie.²

¹ Apud J. R. Melville Jones (ed.), *The Siege of Constantinople, 1453: Seven Contemporary Accounts*, Amsterdam, 1972, p. 126.

² *Ibidem*, p. 12.

După ce și-a stabilit capitala la Istanbul, Mehmed a lansat o campanie militară în Serbia, în primăvara lui 1454, cu obiectivul de a redobândi teritoriile pe care tatăl său le înapoiase despotului Gheorghe Brancovici prin tratatul de la Edirne, în 1444.

Mehmed și Ișak Pașa au capturat două fortărețe sârbești, dar au fost siliți să-și abandoneze cuceririle când Iancu de Hunedoara și-a făcut apariția cu armata ungară. Sultanul a mai lansat o altă campanie în Serbia și în anul care a urmat, când a capturat Novo Brdo, oraș cunoscut pentru minele lui de aur și de argint. Printre cei capturați de turci se număra și un tânăr sârb, numit Constantin Mihailovici, care a fost înrolat ca ienicer și care mai târziu și-a scris memoriile, povestindu-și experiențele, inclusiv capturarea sa la Novo Brdo:

Tuturor bărbaților mai însemnați și mai distinși care se aflau printre noi, el [Mehmed] a pus să li se taie capul. Celor care au rămas le-a dat drumul în oraș. Cât despre averile lor, nimic nu a fost vătămat. Erau băieți 320 la număr și fete erau 74. Fetele le-a împărțit la păcătoși [turci], iar pe băieți i-a luat la el, la ieniceri, și i-a trimis peste mare în Anatolia, unde se aflau ei. Și eu am fost luat, la rândul-mi, din acel oraș cu cei doi frați ai mei [...].¹

Cronicarul din secolul al XVI-lea Mustafa Ali notează că, la revenirea sultanului din campania din 1454, „Mehmed și-a petrecut multe nopți în dezmăț cu roabe frumoase, cu ochi fermecători, iar zilele și le petrecea bând cu servitorii care aveau o înfățișare îngerească. Dar era doar o părere că se petrecea în dezmăț și nerușinare, căci el nu încetase să lucreze, călăuzit de dragostea de dreptate, ca să-și elibereze supușii de pe cuprinsul pământului de sub apăsare”.²

¹ Constantin Mihailovici, *Memoirs of a Janissary*, Ann Arbor, 1975, p. 99.

² Apud Franz Babinger, *Mehmed the Conqueror and His Time*, William C. Hickman (ed.), Princeton, 1978, p. 428.

În 1454 și 1455 Mehmed și-a mai trimis flota și pe Marea Egee, sub comanda lui Hamza Bey, care a atacat insulele Nisyros, Kalymnos, Kos și Chios. O galeră turcească a fost scufundată la Chios, ceea ce l-a făcut pe Mehmed să-l elibereze din funcție pe Hamza Bey și să-l înlocuiască cu Yunus Bey. La începutul lui noiembrie 1455, Yunus a cucerit colonia genoveză de la Nea Phokaia (Yenifoça), de pe coasta egeeană a Asiei Mici, la nord de Izmir. Șase săptămâni mai târziu, o altă armată turcească a cucerit și colonia genoveză de la Palaeo Phokaia, aflată la mică distanță în sudul coloniei Nea Phokaia. Astfel, Mehmed a obținut controlul asupra profitabilelor mine de alaun construite de genovezi în cele două orașe, cele mai importante colonii pe care aceștia le dețineau pe coasta egeeană a Asiei Mici, acum pe veci pierdute.

Cele două porturi și minele fuseseră proprietatea lui Dorino al II-lea Gattiluso, domnitorul genovez al Lesbosului și al insulelor Samotrace și Imbros, precum și al portului Aenus (Enez), aflat în nordul peninsulei Gallipoli. La începutul lui 1456, Mehmed a pornit el însuși în fruntea unei armate de ieniceri împotriva Enezului, care a capitulat fără luptă, în timp ce Yunus Bey cucerea insulele Imbros și Samotrace, unde l-a luat prizonier și pe Dorino Gattiluso. Acesta a fost obligat să renunțe la toate proprietățile sale în favoarea lui Mehmed, care, drept compensație, i-a oferit un mic domeniu în Macedonia. După aceea, Mehmed l-a numit pe Critobul, biograful său, guvernator otoman în Imbrosul natal al acestuia.

Mehmed și-a petrecut iarna anului 1455 pregătind o campanie importantă împotriva Serbiei și Ungariei, țări pe care le considera cele mai mari adversare ale sale din Europa, acum, după ce încheiase pace cu Veneția. Obiectivul fundamental al acestei campanii era Belgradul, marele oraș-fortăreață aflat la

confluența Dunării și a Savei, deoarece cucerirea lui ar fi însemnat deschiderea drumului spre Buda, capitala Ungariei. Planul lui Mehmed prevedea trimiterea flotei pe Dunăre, ca să se întâlnească apoi cu armata atunci când aceasta urma să înceapă asedierea Belgradului.

În acest timp, papa Calixtus al III-lea reînnoie chemarea predecesorului său la cruciadă împotriva turcilor, fixând data de 1 martie 1456 ca dată de începere a războiului sfânt pentru „toți prinții și oamenii creștini”. La Buda s-a convocat o mare dietă, pe 6 februarie 1456, iar acolo, un călugăr franciscan, Fra Giovanni da Capestrano¹, a prezentat apelul papei la cruciadă, susținut de regele Ladislau. Pe 6 aprilie, adunarea a decis, în sfârșit, să pornească războiul împotriva turcilor, numai că a doua zi a sosit un mesager cu vestea că armata lui Mehmed deja mărșăluia în nord, spre Dunăre.

Iancu de Hunedoara, care fusese regent al regelui Ladislau Postumul în 1452, și care încă mai era considerat de unguri adevăratul lor conducător, era însărcinat cu apărarea Belgradului, misiune începută pe 14 iulie 1456, odată cu bombardamentul copleșitor al artileriei turcești. O săptămână mai târziu, Mehmed a dat ordin de atac ienicerilor săi, care au străpuns fortificațiile și au pătruns în oraș doar ca să fie nimiciți acolo de apărători. Fra Giovanni da Capestrano a pornit apoi în

¹ Giovanni da Capestrano (1386–1456), călugăr și teolog franciscan; a fost trimis de papa Calixtus al III-lea să propovăduiască cruciada împotriva Imperiului Otoman și a reușit să adune o mică armată. În vara anului 1456, avându-l pe Capestrano drept comandant al unui contingent și pe Iancu de Hunedoara ca șef al operațiunilor, creștinii vor reuși să-i învingă pe turci în bătălia de la Belgrad. Fra Giovanni a murit de ciumă la câteva luni după victorie, în octombrie 1456, și a fost canonizat de Biserica Catolică, devenind sfântul patron al juriștilor și preoților militari (n. c.).

fruntea unei armate de circa 2 000 de apărători în afara orașului, ca să-i atace pe turcii care îi înconjuraseră și pe care a reușit să-i respingă după o luptă înverșunată care a durat cinci ore și în cursul căreia Mehmed însuși a fost rănit în coapsă de o suliță. A doua zi, sultanul a ridicat asediul, abandonându-și artileria în graba lui de a se retrage și de a începe lungul marș spre Edirne.

Vestea despre victoria creștinilor de la Belgrad a ajuns la Roma pe 6 august și a fost prilej de mare sărbătoare, așa cum s-a întâmplat și în alte părți ale Europei Occidentale, atunci când lumea creștină a aflat că Marele Turc și-a găsit, în sfârșit, un rival pe măsură. Cei doi eroi ai asediului au murit la scurtă vreme: Iancu de Hunedoara, doborât de ciumă pe 11 august, iar fra Capestrano pe 23 octombrie, răpus din cauza epuizării.

Între timp, la Roma, la începutul anului 1456, a apărut un alt pretendent la tronul otoman, atunci când un copil de opt ani pe nume Baiazid Osman a fost adus la Vatican de un italian din Istanbul, Giovanni Torcello care pretindea că băiatul, născut în 1448, ar fi fost fiul sultanului Murad al II-lea și, prin urmare, fratele vitreg al lui Mehmed. Când Cuceritorul ajunsese sultan, băiatul fusese răpit din Edirne Sarayî, ca să nu fie ucis precum fratele său, Küçük Ahmed, după care fusese dus la Istanbul și luat de acolo de Torcello — sau, cel puțin, așa pretindea italianul. După cucerirea Constantinopolului, Torcello și băiatul au fost vânduți ca sclavi, și, în cele din urmă, au fost răscumparați de papa Calixtus al III-lea, care fusese convins că „Baiazid Osman” era, într-adevăr, fiul lui Murad al II-lea. Băiatul a fost botezat la Roma pe 8 martie 1456, primind numele Calixtus Ottomanus, și a fost luat sub aripa protecție a papei, care s-a gândit să se folosească de acest pretendent la tronul otoman pentru a porni o cruciadă împotriva turcilor.

După ce s-a retras de la Belgrad, Mehmed a petrecut un an în Edirne Sarayî, întremându-se după rana suferită și reconstruindu-și armata descompusă. În primăvara următoare, a trimis mesageri în toate colțurile imperiului și peste granițe, pentru a anunța momentul circumciziei celor doi fii ai săi, Baiazid și Mustafa, printre cei invitați numărându-se dogele Veneției, Francesco Foscari, care însă a refuzat invitația cu scuzele de rigoare.

Banchetul în cinstea circumciziei a fost descris de cronicarul turc Aşîkpaşazade, care scrie că patru zile au durat petrecerile neîntrerupte la Edirne Sarayî, pe insula de pe râul Tundja, care fusese acoperită de corturile persoanelor importante care, la cererea sultanului, veniseră de pe întreg cuprinsul imperiului și din afara acestuia. Mehmed stătea pe tron în cortul imperial, așezat în mijlocul celorlalte, având de-o parte și de alta patru clerici importanți. În prima zi s-a citit din Coran, iar fragmentele erau interpretate de cărturarii prezenți acolo, apoi au urmat recitaluri de poezie compusă special pentru această ocazie de poezii curții. Cărturarii și poezii au fost recompensați cu daruri în bani și haine bogat ornamentate, după care toată lumea s-a așezat la o masă îmbelșugată. A doua zi a urmat o petrecere generoasă pentru săracii din Edirne, iar în ziua următoare a început petrecerea pentru nobilimea imperiului și pentru oaspeții de onoare, când au avut loc demonstrații de lupte, curse de cai și un concurs de tras cu arcul. Apoi, în ultima zi, demnitarii și-au oferit cadourile sultanului, după care acesta a împărțit pumni de monede sărăcimii din oraș. În timpul festivităților, Mehmed a fost foarte binedispus, fără să arate vreun semn că ar fi fost afectat de cea mai grea înfrângere din viața lui, de la care nu trecuse nici măcar un an.

În acest timp, papa Calixtus al III-lea lansase la apă o flotă de 16 galere, sub comanda cardinalului Ludovico Trevisan,

flotă care a ridicat ancora de la Napoli¹, pe 6 august 1456, pornind spre Marea Egee. Papa, într-o scrisoare către Ludovico, și-a exprimat utopica speranță ca acela să constituie un prim pas într-o campanie pentru recucerirea Constantinopolului, pentru recuperarea Pământului Sfânt și chiar pentru distrugerea islamului. Ludovico a cucerit insulele din nordul Egeei, Lemnos, Samotrace și Tassos, instalând acolo garnizoane papale, iar în august 1457 a înfrânt flota otomană în largul mării, la Lesbos, capturând 25 de nave turcești. Aceasta avea să fie cea mai mare victorie a campaniei sale care nu a făcut nimic altceva decât să stârneasă mânia sultanului care a pornit imediat să recucească insulele pe care Ludovico le capturase.

În ciuda înfrângerii umiltoare de la Belgrad, forțele lui Mehmed și-au continuat marșul de cucerire, iar în vara lui 1456, o armată otomană sub conducerea lui Ömer Bey, fiul lui Turahan Bei, a asediat Atena, care, din 1385, se afla sub dominația dinastiei florentine Acciajuoli. Trupele lui Ömer Bey au ocupat partea de jos a orașului, iar apărătorii s-au retras pe acropole, unde au rezistat până în iunie 1458, când au capitulat.

Mehmed însuși s-a aflat în fruntea unei expediții în Peloponez, în primăvara anului 1458, sub pretextul că Dimitrie și Toma Paleologul, despoții Moreei, cei doi frați ai împăratului Constantin care îi supraviețuiseră acestuia, nu-și plătiseră de trei ani tributul pe care li-l impusese. Toma a plătit o parte din tributul datorat, în speranța de a-l domoli pe Mehmed, iar acesta a luat banii, dar a continuat invazia, traversând istmul Corint pe 15 mai 1458. A lăsat o parte a armatei în fața cetății Corintului, ca să treacă la asedierea acesteia, iar el a plecat mai departe în inima Peloponezului. Potrivit lui Sphrantzes, „Sultanul a năvălit pe pământurile din mijlocul Peloponezului, și

¹ Napoli era capitala Regatului de Neapole (n. red.).

toate locurile au avut de suferit. Unele au fost înrobite și nimicite, mai ales Akova, Aitos și Pentachoria”¹

După aceea, Mehmed s-a întors la Corint, unde apărătorii citadelei au capitulat în fața lui pe 2 august. La scurt timp după aceea, a încheiat un tratat de pace cu Toma Paleologul, care îi cedase Patrasul și alte locuri din nordul Peloponezului care au fost puse sub ocârmuirea guvernatorului Ömer Bey. Pe drumul de întoarcere, Mehmed s-a oprit să viziteze Atena, ai cărei apărători capitulasera, în sfârșit, în fața lui Ömer Bey cu doar două luni înainte. Critobul descrie entuziasmul lui Mehmed la vederea faimosului oraș despre care citise atunci când învățase despre Grecia:

El a văzut orașul și a fost uimit, și l-a lăudat, mai ales Acropolele, atunci când s-a suit acolo. Și din ruine și resturi, și-a închipuit cum erau înainte zidurile străvechi și, fiind un om înțelept și un admirator al grecilor și un mare rege, și-a dat seama cum fusese acolo la începuturi. El a văzut cu încântare respectul orașului pentru înaintași și i-a răsplătit în multe feluri. Ei au primit de la el tot ce au cerut.²

Când Mehmed a intrat în Atena, starețul mănăstirii Kaiseriani i-a înmănat cheile orașului. Sultanul l-a răsplătit scutindu-l pe el și pe călugării lui de taxa cea mai importantă, care era impusă tuturor non-musulmanilor, iar mănăstirea însăși a fost taxată numai cu o monedă de aur pe an. Locuitorii Ateinei, care, în vremea aceea era doar un orașel înghesuit printre ruinele antice, au primit dreptul de a-și administra afacerile interne prin intermediul unui *gerousia*, adică un sfat al bătrânilor, în timp ce Ömer Bey și succesorii acestuia în funcția de

¹ Georgios Sphrantzes, *The Fall of the Byzantine Empire*, Amherst, 1980, p. 176.

² Mihail Kritoboulos, *op. cit.*, p. 136.

guvernator locuiau într-un palat pe care Acciajuoli îl abandonase, de lângă Propylaea, monumentală poartă de pătrundere pe Acropole. Mehmed a înzestrat și o mică moschee — Fatih Camii — aflată în agora romană, care poate fi văzută și astăzi.

Tot pe drumul de întoarcere, Mehmed s-a mai oprit să viziteze Negroponte (Khalkis), anunțându-l mai înainte pe *bailo*-ul venețian al acestuia, Paolo Barbarigo. Orașul fortificat Negroponte se afla așezat chiar în vârful peninsulei Eubeea, care intră circa patruzeci de metri în zona continentală, de care insula este despărțită prin strâmtoarea Evripos, renumită pentru curentul marin care își schimbă direcția de nenumărate ori pe zi. Zidul de apărare care înconjură orașul avea o formă triunghiulară, cu două laturi spre coastă și a treia spre uscat, unde se mai afla și un șanț de apărare adânc de șase metri și lung de 30 de metri. Poarta principală era chiar în vârful peninsulei, unde se afla și un pod care trecea peste strâmtoare, cu un turn uriaș la capătul dinspre uscat, de care era legat un pod basculant.

Potrivit lui Critobul, când Mehmed a ajuns aproape de Khalkis, s-a oprit să observe fortăreața Negroponte, peste strâmtoarea îngustă a insulei Eubeea: „așa cum plănuise, el a ajuns față în față cu Khalkis, în Eubeea. Acolo a văzut curentii repezi și cum se schimbă apele Evriposului, situația neobișnuită a insulei, starea și frumusețea ei, și cum era ea legată de uscatul de care o despărțea doar strâmtoarea cea îngustă”¹

Apoi, însoțit de o mie de călăreți, Mehmed a coborât pe pod, unde *bailo*-ul Barbarigo îl aștepta să-l întâmpine la poarta fortăreței venețiene și să-i ureze bun venit sultanului, laolaltă cu toți locuitorii îngroziți din Negroponte, care aveau în mâini

¹ *Ibidem*, p. 137.

frunze de palmier. Mehmed a trecut apoi călare prin oraș, examinând atent fortăreața, care era cea mai puternică citadelă de pe coasta de est a Greciei, și cu care ar fi avut de-a face dacă ar fi vrut să-și extindă imperiul său în Marea Egee.

În același timp, Mehmed urmărea cu mare atenție situația dominioanelor lui din Balcani, căci schimbările dinastice din Ungaria și Serbia destabilizaseră întreaga regiune.

Ladislau Postumul murise în noiembrie 1457, la scurt timp după ce împlinise 18 ani, și fusese urmat la domnie de George Podebrad¹ ca rege al Boemiei și de Matia Corvin², fiul lui Iancu de Hunedoara, fostul regent, la tronul Ungariei.

Vechiul despot al Serbiei, Gheorghe Brancovici, a murit pe 2 mai 1457, moment în care fiica lui, Mara, văduva lui Murad al II-lea, a fugit și s-a refugiat la Mehmed de frica fratelui ei, Lazăr, care-i succedase tatălui său. Apoi, pe 20 ianuarie 1458, a murit și Lazăr, și s-a format un consiliu de regență alcătuit din văduva sa, Elena, fratele său orb, Ștefan, și Mihail Anghelovici, care fusese mare voievod, sau șef al miniștrilor pe vremea răposatului despot. Regenții aveau obiective politice diferite, deoarece Elena și Ștefan simpatizau cu Ungaria, iar Mihail, fratele marelui vizir al lui Mehmed, Mahmud Pașa, era pro-otoman. Mihail și susținătorii lui au provocat o revoltă în Smederevo (Semendria), capitala Serbiei, dar au fost înfrânți, și Mihail însuși a fost capturat de Elena, care l-a înmânat ca prizonier ungarilor.

¹ George Podebrad (sau George de Kunštát și Poděbrady) (1420–1471), rege al Boemiei între 1458 și 1471, lider al husiților (n.c.).

² Matia Corvin (Hunyadi Mátyás în maghiară, Matthias Corvinus în latină) (1443–1490), a fost rege al Ungariei și Croației (1458–1490) cu numele Matia I, rege al Boemiei (1469–1490) și duce al Austriei (1486–1490) (n. c.).

Toate acestea l-au determinat pe Mehmed să pornească o expediție în Serbia, în primăvara lui 1458, sub conducerea lui Mahmud Pașa, în timp ce el însuși se afla în campanie în Peloponez. Mahmud a reușit să cucerească orașelul Smederevo (Semenđria), dar nu a putut să ocupe și citadela, așa că a renunțat la asediu și a atacat alte localități din Serbia, precum și fortăreața ungară Trnav. Apoi s-a îndreptat spre Skopje ca să-l întâlnească pe Mehmed, care sosise acolo cu trupele lui după campania din Peloponez. Mehmed plănuise să-și demobilizeze oamenii odată ajuns la Skopje, dar Mahmud Pașa l-a sfătuit să-i țină în continuare sub arme, deoarece aflase că unгурii se pregăteau să-i atace. Apoi a sosit vestea că o armată ungară atacase fortăreața turcească de la Tahtalu, dar fusese respinsă de apărătorii turci. Doar atunci și-a demobilizat Mehmed soldații, după care s-a întors la Edirne, ca să-și petreacă iarna la Edirne Sarayı.

În primăvara care a urmat, Mehmed a condus o campanie în Serbia, obiectivul lui fiind capturarea Smederovei, care a capitulat fără luptă pe 20 iunie 1459. Căderea Smederovei a determinat și celelalte fortărețe mai mici din nordul Serbiei să se predea. La sfârșitul lui 1459, toată Serbia se afla sub controlul lui Mehmed, iar peste 200 000 de sârbi deveniseră sclavi, acesta fiind începutul ocupației otomane care avea să dureze mai bine de patru secole.

La începutul lui ianuarie 1459, în Peloponez a izbucnit un război civil, între Dimitrie și Toma Paleologul, luptă în care au început să se implice forțe turcești, trupe papale și jefuitori albanezi. La început, Mehmed i-a lăsat pe comandanții lui din zonă să se ocupe de război, dar în mai 1460 și-a convocat trupele la Edirne și a plecat în fruntea lor în Peloponez. Potrivit lui Sphrantzes, Mehmed „a plecat direct la Mistra [Mystras], acolo unde era domn despotul Dimitrie [...], care nu a avut

încotro și s-a predat sultanului, care a ocupat Mistra și l-a întemnițat pe Dimitrie”¹ Apoi Mehmed a plecat mai departe, să cucerească restul Peloponezului, în afară de Monemvasia și de fortărețele venețiene Koroni, Modone (Methoni) și Nauplia (Nafplio).

Când a capturat cetatea bizantină Gardiki, potrivit lui Sphrantzes, Mehmed i-a măcelărit pe toți cei 6 000 de locuitori ai acesteia, inclusiv pe femeii și pe copiii — un exemplu de sălbăticie care i-a convins pe grecii din alte orașe să se predea fără luptă.

Despotul Toma Paleologul a fugit în Corfu, care se afla în posesia venețienilor. De acolo, a reușit să ajungă la Roma, ducând cu el capul Sfântului Andrei, care fusese păstrat în catedrala mitropolitană de la Patras. Pe 12 aprilie 1462, i-a oferit papei Pius al II-lea capul apostolului, pe care acesta l-a depus în Bazilica Sfântul Petru din Roma. După aceea, Toma și-a petrecut restul zilelor ca oaspete al papei, la Roma, unde a murit pe 12 mai 1465, după ce soția lui se stinsese cu trei ani mai devreme. Unul dintre cei doi fii ai săi, Andreas, a murit sărac la Roma, în 1502, iar celălalt, Manuel, s-a mutat la Istanbul, unde, probabil, s-a convertit la islam. Una dintre cele două fiice, Elena, s-a căsătorit cu despotul sârb Lazăr, iar cealaltă, Zoia, cu marele duce Ivan al III-lea Vasilevici al Rusiei, schimbându-și numele în Sofia. Prin ea, linia imperială rusă a putut pretinde o legătură cu împărații Bizanțului, astfel încât, în 1492, mitropolitul Zosima l-a numit pe prințul Moscovei „suveran și autocrat al tuturor Rusiilor, noul țar Constantin al orașului lui Constantin, Moscova”. Iar când fiul Sofiei a urcat pe tron drept țarul Vasili al III-lea, călugărul Filotei l-a salutat ca pe singurul împărat adevărat: „Imperiile creștine au căzut, iar în locul lor a rămas doar domnul nostru. [...] Două Rome au căzut, dar cea de a treia mai

¹ Georgios Sphrantzes, *op. cit.*, p. 80.

dăinuie încă, iar o a patra nu va mai fi. Tu ești singurul suveran creștin din lume, domnul tuturor credincioșilor creștini”¹.

După ce a cucerit Peloponezul, Mehmed I-a luat cu el la Edirne pe Dimitrie Paleologul, împreună cu soția și fiica acestuia. Apoi, el i-a oferit lui Dimitrie o proprietate bogată la Aenos, unde acesta a trăit confortabil cu familia lui timp de zece ani, după care Dimitrie s-a retras într-o mănăstire din Edirne, unde a murit în 1470 și, în același an, au murit și soția și fiica sa.

Când Mehmed nu purta campanii militare, își împărțea timpul între Edirne Sarayî și palatul pe care și-l construise pe a treia colină din Istanbul. Noul palat din Istanbul, care mai târziu avea să fie numit Eski Sarayî, a fost terminat în 1458, și din acel moment i-a luat locul lui Edirne Sarayî ca reședință imperială. Una dintre concubinele lui Mehmed, o fată cunoscută sub numele de Çicek, „Floare”, i-a născut în Eski Sarayî un fiu, Cem, pe 2 decembrie 1459, primul bărbat din linia imperială născut la Istanbul. În acel timp, cei doi fii mai mari ai lui Mehmed fuseseră deja trimiși ca guvernatori de provincii, Biazid la Amasia și Mustafa la Manisa, de unde acesta va fi transferat mai târziu la Konya.

Între timp, papa Calixtus al III-lea murise la Roma la începutul lui august 1458, iar ca succesor al său fusese ales cardinalul Enea Silvio Piccolomini, care pe 3 septembrie a fost consacrat ca papa Pius al II-lea și care, la scurt timp după înscăunare, a anunțat că pe 1 iunie 1459 va convoca la Mantua un congres al puterilor creștine pentru a organiza o cruciadă împotriva turcilor. După congres, împăratul Friedrich al III-lea și alți prinți germani au acceptat să contribuie la cruciadă cu 32 000 de infanteriști și 10 000 de călăreți. Pe 14 ianuarie 1460, Pius al II-lea a declarat o cruciadă de trei ani împotriva turcilor, promițând

¹ Apud William K. Medlin, *Moscow and East Rome*, Geneva, 1952, p. 78 ș. u.

absolvirea completă de păcate pentru cei care vor lupta în armata creștină sau care o vor sprijini, și le-a promis că va lupta el însuși alături de cruciați, dacă sănătatea îi va permite.

Între timp, otomanii înaintaseră în Anatolia, ca și în Europa. Înainte de victoria finală din Peloponez, Mehmed I-a trimis pe marele vizir Mahmud Pașa într-o expediție împotriva orașului-port Amasra, principala colonie comercială a Genevei de pe coasta anatoliană a Mării Negre. Genevezii au capitulat fără luptă în toamna lui 1459, iar apoi două treimi din locuitori au fost luați sclavi la Istanbul.

În primăvara lui 1461, Mehmed a lansat o expediție împotriva Imperiului de Trebizonda, stat urmaș al Imperiului Bizantin, trimițând o flotă de 300 de nave de-a lungul coastei Mării Negre a Anatoliei, sub comanda lui Kasîm Pașa, în timp ce el și Mahmud Pașa se aflau în fruntea trupelor de uscat, forță estimată la 80 000 de infanteriști și 60 000 de călăreți, în afară de artilerie și de convoiul de provizii. Flota și armata de uscat s-au întâlnit în orașul-port Sinop, pe atunci deținut de emirul isfendiariid Ismail, care s-a predat lui Mehmed fără luptă.

În acest timp, David Comnenul care, în 1458, îi succedase la tron fratelui său, Ioan al IV-lea, ca împărat al Trebizondei, pusese la punct o alianță antiotomană cu Uzun Hasan¹, căpetenia tribului Akkoyunlu, „Oaia Albă”², un trib turcoman puternic ce avea sub control o mare parte din estul Anatoliei. Mama

¹ Uzun Hasan („Hasan cel Lung” sau „cel Înalt” în azeră) (1453–1478), cel mai însemnat domnitor azer (padișah) al dinastiei Akkoyunlu. A condus între 1453 și 1478 un stat care cuprindea părți din teritoriile actuale ale Irakului, Turciei, Azerbaidjanului și Armeniei (n. c.).

² Akkoyunlu sau Ağqoyunlu („Oaia albă” în azeră) era denumirea unei federații tribale a turcomanilor suniți care își căpătaseră numele după simbolul oii albe prezent pe steagul lor. Statul Akkoyunlu este atestat în cronicile bizantine din prima jumătate a secolului al XIV-lea (n. red.).

lui Uzun Hasan, Sara Hatun, era o siriană creștină; bunica lui paternă era o prințesă bizantină din Trebizonda, la fel ca și soția lui, Teodora, una dintre fiicele lui Ioan al IV-lea Comnenul, despre care un călător venețian scrisese că: „este lucru știut că nu mai era la vremea aceea o femeie mai frumoasă ca ea”¹

Uzun Hasan a trimis-o pe Sara Hatun ca emisar la Mehmed, iar ea l-a întâlnit pe acesta în una dintre pauzele lui de odihnă din marșul spre Erzincan. A negociat un tratat de pace între Uzun Hasan și Mehmed, iar apoi a încercat să-l convingă pe sultan să renunțe la campania lui, spunându-i că-i va fi greu să avanseze prin Alpii Pontici: „De ce să te obosești, fiul meu, nu-mai pentru Trebizonda?”²

Dar Mehmed era neînduplecat și a continuat marșul spre Trebizonda, iar despre greutățile pe care le-a întâmpinat scrie Constantin Mihailovici:

Și am mers cu multe piedici și cu mare greutate spre Trebizonda, nu numai armata, ci și sultanul; mai întâi, din cauza distanței, al doilea, din cauza oboselii oamenilor, al treilea, din cauza foamei, al patrulea, din cauza munților înalți și, pe lângă aceștia, din cauza locurilor umede și mlăștinoase. Și mai era și ploaia care cădea în fiecare zi, iar drumul se făcuse noroi, și caii intrau în noroi până la burtă.³

În timp ce traversau munții, deasupra Trebizondei, convoiul de provizii al sultanului, care era tras de o sută de cai, s-a împotmolit în noroi. Mehmed a pus ca proviziile să fie încărcate pe 800 de cămile pe care le luase cu sine tocmai pentru situații de urgență. Dar una dintre acestea, care era încărcată cu niște

¹ Apud Steven Runciman, *The Fall of Constantinople 1453*, Cambridge, 1965, p. 173.

² *Ibidem*, p. 174.

³ Constantin Mihailovici, *op. cit.*, p. 117.

cufere în care se aflau 60 000 de monede de aur, a alunecat și a căzut în prăpastie, împrăștiind monedele în toată râpa. Convoiul a fost oprit și nu a plecat mai departe până când monedele nu au fost recuperate, potrivit lui Mihailovici, care scrie: „Împăratul a rămas acolo toată ziua să se odihnească și le-a dat ienicerilor 50 000 de monede să le împartă între ei”¹.

Până să ajungă armata lui Mehmed la Trebizonda, flota lui Kasım Paşa începuse deja să asedieze orașul care era deținut de David Comnenul, ultimul domnitor bizantin care mai rezista încă în fața lui Mehmed. Mahmud Paşa i-a trimis lui David un mesaj de la Mehmed, în care-i oferea termenii de capitulare. Potrivit lui Ducas, sultanul l-a avertizat pe David că: „dacă nu îți pleci urechea la aceste propuneri, știut să-ți fie că pe orașul tău îl așteaptă nimicirea. Pentru că nu voi pleca din acest loc până ce nu voi face zidurile una cu pământul și până nu voi ucide în cele mai umiltoare moduri pe toți locuitorii”².

David a acceptat termenii oferiți, iar Mehmed a intrat în stăpânirea Trebizondei pe 15 august 1461, la exact 200 de ani după ce Mihail al VIII-lea Paleologul recucerise Constantinopolul de la latini. Lui David Comnenul i s-a permis să-și ia familia și bunurile mobile ca să se mute la Edirne, unde Mehmed i-a oferit o proprietate în Tracia. David a trăit confortabil acolo aproape doi ani, dar apoi, pe 26 martie 1463, Mehmed a pus să fie arestat împreună cu toți membrii familiei lui de sex masculin și să fie aduși în Castelul celor Șapte Turnuri din Istanbul. Acolo, pe 1 noiembrie 1463, David a fost executat împreună cu șase dintre cei șapte fii ai săi și un nepot. Mehmed a cruțat-o pe soția lui David, Elena, pe fiul cel mic, George, și pe fiica sa, Anna. Împărăteasa Elena și-a îngropat

¹ *Ibidem*, p. 119.

² Apud Franz Babinger, *op. cit.*, p. 195.

cei șase fii și, la scurtă vreme, a murit. George, care nu avea decât trei ani, a fost dat unei familii turce și crescut ca musulman; când a devenit major, a fugit în Georgia și s-a reconvertit la creștinism, după care i s-a pierdut orice urmă din istorie, linia masculină imperială a Comnenilor dispărând odată cu el. Anna a fost, succesiv, căsătorită cu doi otomani cu funcție de pașă, devenind musulmană, iar după moartea celui de-al doilea soț și-a dus zilele în haremul lui Mehmed din Istanbul.

În felul acesta, sultanul, care acum își anexase la imperiu aproape toată coasta anatoliană a Mării Negre, a înăbușit ultimele scânteii ale Bizanțului care mai pălpâiau în Trebizonda, după ce mai înainte nimicise și ramura imperială care domnea în Peloponez. Bizanțul dispăruse, iar fostele sale dominii din Europa și din Asia, de la Mediterană la Marea Neagră erau în stăpânirea lui Mehmed Cuceritorul, care acum putea să se autoproclame „Sultanul celor două continente și Împăratul celor două mări”.¹

¹ Apud Gülrü Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial and Power: The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*, Cambridge, Massachusetts, 1991, p. 34.

În această biografie de referință a lui Mehmed Cuceritorul, autorul aduce cu însuflețire la viață lumea în care a trăit sultanul otoman. John Freely pune în lumină personalitatea bărbatului ascuns sub masca mitului, a legendelor, o figură care a dominat atât Apusul, cât și Răsăritul vremii sale. O narațiune care, sprijinită pe un impresionant aparat științific, se construiește din volute elegante, asemenea unei povești din *O mie și una de nopți*.

„Când mi se cere să recomand o carte despre Turcia, spun doar atât: «Orice de John Freely.» Această lucrare este un exemplu minunat al talentului lui Freely de a exprima măreția istoriei povestindu-ne despre personalitățile remarcabile care au creat-o. Mehmed al II-lea, care a cucerit Constantinopolul la numai 21 de ani și a început apoi să schimbe fața lumii, nu pare să fi fost niciodată redat mai viu decât în aceste pagini.”

STEPHEN KINZER,
The New York Times

„Pentru a onora cum se cuvine un personaj atât de pitoresc și complex ca Mehmed al II-lea, ar trebui combinat talentul unui povestitor desăvârșit cu o cunoaștere profundă a istoriei otomane și a Istanbulului (Constantinopolului), orașul pe care Mehmed l-a cucerit, pentru ca apoi să-și petreacă restul vieții reconstruindu-l și remodelându-l. Cititorii acestei cărți sunt norocoși că John Freely posedă ambele calități.”

Prof. univ. HEATH W. LOWRY, Universitatea Princeton

Carte recomandată de:

Historia

Parteneri media:

**OBSERVATOR
CULTURAL**

